

İlkokul Öğrencilerinin Annelerine Verilen Sağlıklı Anne Tutumlarını Geliştirme Psikoeğitim Programına İlişkin Anne Görüşlerinin İncelenmesi

Investigation of Maternal Opinions Regarding the Psychoeducation Program for the Development of Healthy Maternal Attitudes Given to the Mothers of Primary School Students

Safiye Sarıcı Bulut^{1*} Şener Dönmez⁵ Fevzi Buyrukcu² Gülvade Açıksöz⁶ Ayşe Pınar Aydeş³ Zöhre Şahin⁷ Gamze Kilerci⁴

* Sorumlu yazar
Corresponding author

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Türkiye
E-mail: ssarici@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6557-3668

² Okul Müdürü, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: fbuyrukcu@hotmail.com
ORCID: 0009-0001-2024-8017

³ Okul Müdür Yardımcısı, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: apaydes@gmail.com
ORCID: 0009-0003-6444-9528

⁴ Öğretmen, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: kilercigamze@gmail.com
ORCID: 0009-0004-8966-1055

⁵ Öğretmen, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: senerdonmez773@gmail.com
ORCID: 0009-0009-6458-7270

⁶ Öğretmen, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: gulvade.acksoz@gmail.com
ORCID: 0009-0006-7332-5190

⁷ Öğretmen, Nihat Başakar İlkokulu, Türkiye
E-mail: ezel74@hotmail.com
ORCID: 0009-0002-6918-8454

Başvuru/Submitted: 31.08.2024

Son Düzeltme/Last Revision: 17.11.2024

Kabul/Accepted: 14.12.2024

Atıf bilgisi / Citation

Sarıcı Bulut, S., Buyrukcu, F., Aydeş, A. P., Kilerci, G., Dönmez, Ş., Açıksöz, G. & Şahin, Z. (2024). İlkokul öğrencilerinin annelerine verilen sağlıklı anne tutumlarını geliştirme psikoeğitim programına ilişkin anne görüşlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi-IBAD Journal of Social Sciences*, (17), 255-269. <https://doi.org/10.21733/ibad.1540698>

iThenticate Similarity Index 09%

ÖZ

Bu çalışmada 2022-2023 eğitim öğretim yılında dördüncü sınıf öğrencilerinin olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirmelerine yönelik ebeveynlerine uygulanan psikoeğitim programının etkisi incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma yönteminden olgu bilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Annelere açık uçlu sorular görüşme yolu ile sorulmuş ve görüşleri alınmıştır. Seçkisiz olmayan amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş katılımcılar, çocukları aynı sınıfta bulunan 16 anneden oluşmaktadır. Katılımcılara 8 haftadan oluşan bir psikoeğitim programı uygulanmış ve kazanımlarına yönelik görüşleri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Katılımcıların görüşleri üç farklı ana temada toplanmıştır. Bunlar çocukların gelişimlerine yönelik olumlu davranış geliştirme (gelişimi destekleyici davranma, çocuğuna saygı duyma/görüşlerini önemseme, olumlu bakış açısı kazanma ve anlayışlı olma), ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık ve bilgi artışı (olumsuz davranışları fark etme, gelişim dönem özellikleri hakkında bilgi edinme, çocuğa sınır koyma, kişisel farkındalık), çocuklarla iletişim kurmayı öğrenme (çocuğunu anlamak, dinlemek, empati yapmak, kendini ifade etme becerisi kazanmak, çocuklarla iletişimin artması) temaları şeklinde belirtilebilir. Çalışmanın bulguları ilgili literatür doğrultusunda tartışılmış ve bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Rehberlik Hizmetleri, Okul Psikolojik Danışmanı, İlkokul, Psikoeğitim, Olumlu Eğitsel Tutum, Olumlu Davranış.

ABSTRACT

This study examined mothers' views on the psychoeducation program for developing healthy maternal attitudes given to the mothers of primary school students in the 2022-2023 academic year. The psychoeducation program was prepared especially for students to develop positive educational attitudes and behaviors. The study was conducted using a case study design and qualitative research method. Open-ended questions were asked to the mothers through interviews and their opinions were obtained. The participants, who were determined by a non-random purposeful sampling method, consisted of 16 mothers whose children were in the same class. A psychoeducation program consisting of 8 weeks was applied to the participants, and their opinions on the outcomes were analyzed through content analysis. Participants' views were grouped under three main themes. These can be stated as developing positive behaviors towards children's development (acting supportive of development, respecting the child/caring about his/her opinions, gaining a positive perspective and being understanding), increasing awareness and knowledge about the parental role (recognizing negative behaviors, learning about developmental period characteristics, setting limits for the child, self-awareness), learning to communicate with children (understanding, listening, empathizing, gaining self-expression skills, increasing communication with children). The study's findings were discussed in line with the relevant literature, and suggestions were presented in line with the findings

Keywords: Guidance Services, School Psychological Counselor, Primary School, Psychoeducation, Positive Educational Attitude, Positive behavior.

GİRİŞ

Çocukluk döneminin bireyin gelişimi üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılayarak gelişimini sağlayan aile önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğun ilk öğretmeni olarak düşünülen anne ve baba sevgisini vermenin yanında onun eğitsel, sosyal ve duygusal, fiziksel açılardan da gelişmesi için uygun ortamı sağlamaktadır. Bununla birlikte çocuk yaşamı öğrenirken annenin katkısı yadsınamaz (Çiftçi, 1991). Anne ve babanın çocuklarının gelişim görevlerini yerine getirmelerinde destek olmaları çok önemlidir. Araştırmada üzerinde çalışılan yaşam dönemi olan orta çocuklukta öğrenciler çeşitli gelişim görevlerini yerine getirirler. Bu dönemde öğrenciler başarılı olma güdüsüne sahip oldukları için öğrenme ve sosyal ilişkiler konusunda önemli ilerleme kaydeder. Akademik gelişimin yanında vicdan, ahlak ve değerler sistemi geliştiren öğrenciler yeteneklerine karşı olumlu tutum sergiler ve akademik özgüven geliştirir (Erikson, 2018; Senemoğlu, 2011; Bacanlı, 2010; Aydın, 2004). İlkokul döneminde öğrenciler okullarında akademik gelişimlerinin yanında kişisel sosyal ve mesleki gelişimleri konularında da desteklenir. Hayata hazırlamayı amaçlayan eğitim sistemi gerek ders içerikleriyle gerekse öğrencilerin gelişimlerini sağlayan diğer eğitsel ve sosyal etkinliklerle öğrencilere olumlu yönde davranışlar kazandırır. Okullarda akademik gelişimin yanında öğrencilerin gelişimlerinin desteklenmesinde öğrenci kişilik hizmetlerinden birisi olan “rehberlik hizmetleri” önemli rol oynamaktadır (Yeşilyaprak, 2013; Kuzgun, 2008). Eğitim sürecinde öğrencilerin sadece zihinsel ve akademik gelişimlerinin desteklenmesinin onların doğal yeteneklerinin ortaya çıkarılmasında yeterli olmadığı ve öğrencilerin tüm yönlerinin desteklenmesinin onların kendilerini gerçekleştirmesine katkı sağlayacağı belirtilmektedir (Kılıççı, 2006).

İlkokul döneminde öğrencilerin yaşamlarını ve dünyayı anlamlandırmaları için gerekecek kavramların temelini atıldığı söylenebilir (Baltaş, 1996). Bu dönemde mantıklı somut düşünme becerisi ortaya çıkan öğrencilerde bellek ve dil becerilerinin geliştiği, akran ilişkilerinin önem kazandığı, sosyal rollerin ve kuralların öğrenildiği, okuma yazma ve matematik becerilerinin geliştiği, ahlak ve değerler sisteminin gelişmeye başladığı görülür. Bu kazanımların elde edilmesinde önemli görülen olumlu eğitsel tutum ve davranışların kazandırılması aynı zamanda eğitim sisteminin amaçları arasındadır. Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve ilkeleri arasında belirtilen “öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri istikametinde yetiştirilmesi”, “öğrencilerin başkalarıyla iyi ilişkiler kurması ve toplum içinde rolünü yerine getirmesi”, “öğrencilerin çalışma alışkanlığı kazanması” vurguları da onlarda olumlu eğitsel tutum ve davranışların kazandırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Eğitim sisteminin öğrenme ve başarılı olma üzerinde odaklandığı düşünüldüğünde öğrencilerin olumlu eğitsel tutum kazanmaları onları okula uyumları, etkin ders çalışma becerileri kazanmaları, eğitsel karar verme konusunda olgunlaşmaları alanlarında geliştirecektir. Bunun yanında öğrencilerin kişisel gelişimleri ve uyumları açısından olumlu davranış kazanmaları onların kendilerini tanımalarına, anlamalarına, güvenmelerine ve kişilerarası ilişkilerde beceriler geliştirmelerine katkı sağlayacaktır (Yeşilyaprak, 2013).

Bu çalışmada ilkokul öğrencileri üzerinde gözlemler yapılmış ve geliştirilmesi gereken alanlar belirlenmiştir. Yapılan gözlemlerde öğrencilerin eğitsel tutumlarındaki yetersizlikler ile saldırganlık, öfke ve iletişimsel problemler tespit edilmiştir. Benzer şekilde derse karşı ilgisizlik, disiplin problemleri (Sadık & Aslan, 2015), okuduğunu anlamaya yönelik problemler (Ekici & Demir, 2018), öğrenciler arasındaki iletişim problemleri, kurallara uymama (Kalaycı, 2005) gibi

sorunlar farklı araştırmalarda da vurgulanmaktadır. Bu problemlere müdahale etmede ve oluşmadan önlemede rehberlik hizmetleri okullarda işlev görmektedir (Yeşilyaprak, 2013; Kuzgun, 2008; Korkut, 2007; Brown & Trusty, 2005). Okulların ve rehberlik sisteminin öğrencilerin gelişimleri üzerindeki önemi, rehberlik programları ve rehberlik hizmetlerinin problem alanlarına yönelik yapılan çalışmalar (Can & Nikolayidis, 2021; Dahir ve ark., 2018; Kanak ve ark., 2018; Işıkgöz, 2017; Dahir, 2011; Hatunoğlu & Hatunoğlu, 2006) psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin eğitimin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu gösterir niteliktedir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yeterli olmadığına dair çalışmalar (Çöp ve ark., 2023; Karataş & Polat, 2013) olmasına rağmen psikolojik danışmanların öğrencileri sınav sürecinde desteklemeleri, zamanında müdahale etmeleri ve süreci iyi yönetmeleri, önyargısız yaklaşım sergilemeleri (Sarıcı Bulut, 2024), öğrencilerde bilgi, beceri ve farkındalık yaratmaları, seminerler düzenlemeleri (Kaplan & Şentürk, 2022), önleyici rehberlik ve ailelere konsültasyon yapmaları (Tuzgöl Dost, 2020) bulgularını ortaya koyan çalışmalar rehberlik hizmetlerinin okullardaki önemli rolünü belirtmektedir. Bu çalışmanın yapıldığı okulda olduğu gibi psikolojik danışmanların bulunmaması öğrencilere ve ailelere verilecek hizmetlerin aksamasına neden olabilmektedir.

Okul ortamında öğrencilerin gelişimlerinin desteklenmesinde okuldaki paydaşların yanında ailelere uygulanacak psikoeğitim çalışmaları çok önemlidir (Brown ve ark. 2020). Özellikle bu çalışmanın katılımcılarında olduğu gibi sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli yetersizliklerin söz konusu olduğu ebeveyn gruplarının çocuk yetiştirme becerilerinin geliştirilmesi, öğrencilerde eğitsel tutum ve davranışlara yönelik iyileşme sağlayabilir. Okul ortamlarında okul psikolojik danışmanı, öğretmen ve idareciler bu rolü üstlenir. Ancak bu çalışmada olduğu gibi okul psikolojik danışmanının olmadığı okullarda uygulanacak eğitim programları öğrencilerin gelişimlerini desteklerken aynı zamanda okul aile iş birliğini de güçlendirmede rol oynayabilir. Psikoeğitimin okulun ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılması, içeriğin bu doğrultuda oluşturulması ve grup liderinin nitelikleri (Güçray ve ark., 2009) dikkate alınarak gerçekleştirilen ebeveynlere yönelik psikoeğitim çalışmaları öğrencilerin iyiliğini de destekleyecektir.

Öğrencilerin gelişiminde olumlu eğitsel tutum ve davranış kazanmalarındaki en önemli değişkenlerden birisi ailedir. Çocuğun ailesi ile geliştirdiği ilişki onun kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Gander & Gardiner, 2010). Kalıtım ve çevrenin birbirine örülü bir şekilde gerçekleştirdiği gelişim, bireyin özelliklerinin ve davranışlarının yapılandırılmasından sorumludur (Miller, 2008). Özellikle psikanalitik kuramın belirttiği gibi ilk çocukluk yılları ve ebeveyn tutumları gelişim açısından kritik öneme sahiptir (Aydın, 2004). Anne babanın çocuğunu sevmesi, olduğu gibi kabul etmesi, gelişmesi için gerekli atmosferi sağlaması ve desteklemesi çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesinde etkilidir. Bunun yanında anne ve babanın (ya da çocuğa bakım verenin) ruh sağlığı, çocuk yetiştirme tutumları ve iletişim dili ailenin işlevini yerine getirmede üzerinde durulan konular arasındadır (Yavuzer, 2019). Ailenin geliri de çocuğun gelişimi üzerinde etkili olan bir diğer etmen olarak belirtilebilir (Dahl & Lochner, 2005). Sağlıklı anne baba tutumu çocukların gelişimlerini desteklerken aynı zamanda onlarda oluşabilecek problem davranışlarda önleyici bir rol oynamaktadır. Çocukların sosyal, duygusal ve eğitsel gelişimlerinin sağlanmasında anne babanın çocukla iletişimi, ebeveyn olma becerileri, kültürel özellikleri de önemli değişkenler arasında belirtilebilir (Özbey, 2010).

Okul psikolojik danışmanı olmayan okullarda bu hizmetlerin ağırlıklı olarak sınıf rehber öğretmenleri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Kantarcioglu, 1974; Kuzgun, 1988; Tan, 1986). Ustam ve ark. (2022), ilkokullarda okul psikolojik danışmanı eksikliğine yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerini inceledikleri çalışma neticesinde sorunu tanımlayamama, davranışı değiştirmeme, aileyi ikna etme, öğrenci ile iletişim, sürecin uzaması ve alan bilgisi eksikliği gibi güçlükler yaşandığı sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde okul psikolojik danışmanı olmayan ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirmeye yönelik müdahale programına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Atıcı ve Çekici (2009)'nin çalışmasının sonuçlarına göre öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışı ile baş edebilmek için iş birliğine ihtiyaç duydukları ortaya konulmuştur. İlgili alan yazınında, sınıf öğretmenlerinin farklı konularda okul psikolojik danışmanının desteğine ihtiyaç duydukları ve okullarında okul psikolojik danışmanı varsa onlarla iş birliği yaptığını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Atıcı, 2006; Seifer, 1998). Tüm bunların yanında öğrencide olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirmede anne babaların desteği önemli görülmektedir.

Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi'ye dayalı psikoeğitim programının ilkokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin azaltılmasında, öfkenin kontrol edilmesinde ve saldırgan olmayan yollarla ifade edilmesinde etkili olduğu (Çekiç ve ark., 2019) görülmektedir. Bunun yanında aile istikrarsızlığı ile çocuktaki problem davranışlar arasındaki ilişki (Cavanagh & Huston, 2006), ebeveyn destek hizmetlerinin çocukların gelişimleri üzerindeki olumlu etkileri (Dishion ve ark. 2008), ebeveynlere yönelik eğitim programlarının çocukların davranış problemlerinde iyileşmelere neden olduğuna yönelik bulgular (Webster-Stratton, 2010) aileye müdahale etmenin çocukların davranışlarında olumlu etkileri olacağını göstermektedir.

Bu araştırmada, okul psikolojik danışmanı olmayan ilkokulların öğrencilerinde olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirmede annelere yönelik müdahale programının etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında annelere uygulanan eğitim programının etkilerine yönelik anne görüşleri incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma okul psikolojik danışmanı olmayan ilkokulların öğrencilerinde olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirmede annelere yönelik psikoeğitim programının etkisinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik (olgu bilim) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, araştırmaya konu olan olgu ya da olayların doğal ortamlarında bütüncül ve olduğu gibi ortaya çıkarılmasına yönelik nitel sürecin izlenildiği; doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalardır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Derinlemesine inceleme imkânı sunması bakımından tercih edilen bu yöntem ile velilerin aldıkları eğitime yönelik kazanımları ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma grubu seçkisiz olmayan amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu yöntem çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak vermektedir (Büyüköztürk ve ark., 2017). Bu çalışmada Nihat Başakar İlkokulundaki velilerin araştırmanın amacına uygun bir çalışma grubu

olduğu düşünülmüştür. Çalışmaya Ankara Altındağ Nihat Başakar İlkokulunda dördüncü sınıfta öğrencisi olan ve gönüllü 16 anne katılmıştır. Babalar çalıştıkları için bu araştırmaya katılamamışlardır.

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Annelere Ait Kişisel Bilgiler

Annelerin yaş dağılımı	Anne Sayısı	Anne Yaş				
	N:16	25-30	31-35	36-40	41-45	46-50
		3	4	5	2	2
Anne eğitim durumu	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	
	2	3	5	3	3	

Çalışma grubuna ait kişisel bilgilere bakıldığında 16 annenin çalışmaya katıldığı, annelerin ağırlıklı olarak 31-40 yaşlarında olduğu, 2 annenin okuryazar olmadığı; eğitim durumlarına bakıldığında ise 3'ünün ilkokul, 5'inin ortaokul, 3'ünün lise ve 3'ünün ise üniversite mezunu olduğu görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada annelere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin ortaya çıkarılması için "Eğitime yönelik kazanımlarınız ve hayatınıza etkileri nelerdir?" sorusu sorulmuştur. Nitel bulgular görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşme sürecinde anlaşılmayan kısımların açıklanması gerektiğinde "Bu görüşünüzü daha ayrıntılı açıklayabilir misiniz?" gibi sorular da (Yıldırım & Şimşek, 2013) kullanılmıştır. Bu çalışmada amaç öğrencilerde geliştirilmek istenilen davranışlar konusunda velilere içgörü kazandırmak ve çocuklarına doğru yaklaşım sergileyebilmelerini desteklemektir. Annelere yönelik uygulanan psikoeğitim çalışmasında Brown (2004)'un grup oluşturma aşamalarından faydalanılmıştır. Grup öncesi hazırlık döneminde okulun ihtiyaçları belirlenmiştir. Okulda yapılan gözlemlerde öğrencilerde çeşitli davranış problemleri, akademik başarı ve eğitsel tutum konusunda yetersizlikler, farklı özellikte öğrencilerin yoğun olması nedeniyle birbirleriyle olan iletişim problemleri dikkat çekmiştir. Bunun yanında annelerle eğitime geçmeden önce toplantı yapılmış ve hangi konularda eğitime ihtiyaçlarının olduğu görüşülmüştür. Görüşmelerde anneler öfke yönetimi, iletişim problemleri, çocuklarda davranış yönetimi konularında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Programın içeriğinin hazırlanmasına geçilmeden önce yapılan gözlemlerde ve görüşmelerde ortaya çıkan konular hakkında literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında ilgili konularda kuramsal içerikler ve araştırmalar incelenmiş ve program oluşturma aşamasına geçilmiştir. Böylelikle oturum sayısı ve süresi belirlenmiştir. Sonrasında oturumların içerikleri üzerinde çalışılmıştır. Bu bağlamda psikoeğitimin amaçlarına göre her bir etkinliğin içeriği okulda görev yapan öğretmenler ve araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır. Bu çalışma okul idaresinin desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Hazırlanan psikoeğitim programı 8 hafta boyunca Altındağ RAM'dan görevlendirilen iki psikolojik danışman tarafından uygulanmıştır. Uygulama aşamasına geçilmeden araştırmacılar

psikolojik danışmanlar ile toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılarda psikoeğitim programının amacı, hedef kitlenin özellikleri, programın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Hazırlanan etkinlikler ayrıntılı bir şekilde uygulayıcılara anlatılmış ve uygulayıcılardan gelen sorular cevaplanmıştır. Son olarak katılımcıların kazanımları araştırmacı tarafından görüşme yoluyla elde edilmiş ve gerekli değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Anne Psikoeğitim Etkinlik Planı

Anne Eğitimi Etkinlik Planı		
Etkinlik No.	Uygulama Tarihi	Etkinlik Konusu
1	25.11.2022	Ebeveyn Tutumları
2	02.12.2022	Duygusal Farkındalık ve Öfke Yönetimi
3	09.12.2023	Etkili İletişim
4	16.12.2022	Kişisel Sınırlarımız ve Farklılıklara Saygı
5	23.12.2022	Olumlu Davranış Kazandırma ve Davranış Yönetimi
6	30.12.2022	Orta Çocukluk ve Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri
7	06.01.2023	Motivasyon, Hedef Belirleme, Çocukların Gelişim Dönemine Uygun Mesleki İlgilerin Geliştirilmesi
8	13.01.2023	Çocukların İlgi ve Yetenekleri Doğrultusunda Eğitsel Planlar Yapma, Uygulama ve Değerlendirme

Etik Konular

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde Gazi Üniversitesi Etik Komisyonundan 13.12.2022 tarih ve 546237 sayılı etik komisyon izni alınmıştır. Katılımcılar görüşme öncesinde araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılım konusunda katılımcıların onamları alınmıştır. Katılımcılara herhangi bir sorumluluk olmaksızın çalışmayı yarıda bırakabilecekleri, araştırma sonuçlarında kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve sonuçların yalnız bilimsel amaçla kullanılacağı açıklanmıştır. Görüşmeler Nihat Başakar İlkokulunda gerçekleştirilmiş ve ortalama 10 dakika sürmüştür. Çalışmada ses kaydı alınmamıştır.

İşlem

Araştırmada görüşmede elde edilen verileri yorumlamak için nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi bir metindeki bazı sözcüklerin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik ve tekrarlanabilir bir sistemdir. Bu sistem belli bir kural çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. İçerik analizinin en temel amacı, çalışma neticesinde ortaya çıkan verilerin anlaşılmasını sağlayacak kavram ve bağlantılara ulaşmaktır (Sharan, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada sırasıyla veriler kodlanmış, temalar belirlenmiş, temalar düzenlenmiş, bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Çalışmadaki verilerin raporlaştırılmasında frekans değerlerine ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Çalışmada yer

alan katılımcılar birden fazla görüş belirttikleri için katılımcı sayısı ile görüş sayısı farklılık göstermektedir.

Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik şu şekilde sağlanmıştır. Öncelikle iç geçerlik açısından sonuçların inanırılığı için velilere görüşme öncesinde bilgi verilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmeleri için alışkın oldukları bir ortam olan çocuğunun eğitim aldığı okulda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında katılımcıların soruları içtenlikle cevaplandırılmıştır. Sonrasında veriler yazılı formata dönüştürülürken her bir katılımcı V1, V2.. şeklinde kodlanmış ve veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler iki araştırmacı tarafından okunmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Verilen cevaplar iki araştırmacı tarafından okunmuş, kod listelerinden birbiri ile ilişkili olanlar bir araya getirilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Temaların oluşturulması süreci iki araştırmacının görüş birliği ile sağlanmıştır. Araştırmacıların yaptıkları kodlamalar karşılaştırılmış ve Miles ve Huberman (1994)'ın kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplama "Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Ayrılığı + Görüş Birliği x100" formülü ile gerçekleştirilmiştir. Güvenirlik 87.5 olarak belirlenmiştir. Bu oran güvenilirlik açısından yeterli görülmektedir.

Dış geçerlik açısından ise veriler en doğru hali ile katılımcılardan aktarılmıştır. Objektiflik açısından ise önyargılar azaltılmaya çalışılmıştır. Yazılı dokümanlar araştırmacı tarafından güvenli bir ortamda saklanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

BULGULAR

Tablo 3. Psikoeğitim Programının Etkisine İlişkin Anne Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	f	%
Çocukların gelişimlerine yönelik olumlu davranış geliştirme	Gelişimi destekleyici/iyi davranma	10	38.5
	Çocuğuna saygı duyma/görüşlerini önemseme	6	23
	Olumlu bakış açısı kazanma	6	23
	Anlayışlı olma	4	15.5
	Toplam		26
Ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık-bilgi artışı	Olumsuz davranışlarını fark etme	7	35
	Bilgi edinme (gelişim dönem özellikleri)	5	25
	Çocuğa sınırlar koyma	4	20
	Kişisel farkındalık	2	10
	Çocuğu destekleme	1	5
	Çocuğa sorumluluk verme	1	5

	Toplam	20	100
Çocuklarla iletişim kurmayı öğrenme	Çocuğunu anlamak/dinlemek/empati	7	38.9
	Kendini (duygu/düşünce) ifade becerisi kazanma	6	33.3
	Çocukla konuşma/iletişimin artması	5	27.8
	Toplam	18	100

Tablo 3'e bakıldığında program sonrasında annelerin kazanımlarına ilişkin görüşlerin üç ana temada toplandığı görülmektedir. Çocukların gelişimlerine yönelik olumlu davranış geliştirme temasında gelişimi destekleyici/iyi davranma, çocuğuna saygı duyma/görüşlerini önemseme ve olumlu bakış açısı kazanma hakkında görüş bildirilmiştir. Ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık ve bilgi artışı temasında olumsuz davranışı fark etme, gelişim dönemlerine yönelik bilgi edinme, çocuğa sınırlar koyma ve kişisel farkındalık hakkında görüş bildirilmiştir. Son olarak çocuklarla iletişim kurmayı öğrenme temasında ise çocuğunu anlamak, dinlemek ve empati yapmak, kendi duygu ve düşüncelerini ifade becerisi kazanmak, çocuklarla konuşmanın/iletişimin artması hakkında görüş bildirilmiştir.

Anne Görüşlerine Yönelik Örnek Alıntılar

Çocukların gelişiminde olumlu davranış geliştirme temasına yönelik örnek alıntılar:

Ben önceden bu eğitimi almadan otoriter bir anneydim. Bu eğitimle birlikte nasıl davranmamız gerektiğini öğrendik. "Çocuklarımla neyi ne kadar yapmalıyım?" ve "Sınırlarım ne olmalı?" gibi konular benim hayatıma katkı sağladı. Hatta aile içi huzursuzluğumuzun nedeni de benim ve eşimin çocuklarımızı anlayıp dinlemememizmiş. Şimdi daha mutlu ve huzurluyuz. İyi ki varsınız Hilal ve Ayşenur öğretmenlerim (V10).

Bu eğitimle çocuklarıma karşı daha anlayışlı olmayı öğrendim. Hemen kızmadan onları dinliyorum sonra fikrimi söylüyorum (V4).

Ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık ve bilgi artışı temasına yönelik örnek alıntı:

Bu eğitimle çocuklara nasıl davranacağımızı, nasıl yaklaşacağımızı ve iletişim kuracağımızı öğrendik. Çocukların gelişim dönemlerinin özelliklerini fark ettik ve nasıl sınır koyacağımızı öğrendik (V15).

Çocuğumu ders çalışırken, üzgünken nasıl davranmam gerektiğini öğrendim. Bir de bazı sorumlulukları ona vermeye başladım (V11).

Çocukla iletişim kurmayı öğrenme temasına yönelik örnek alıntı:

Derslerde çocuğumu yeteri kadar dinlemediğimi fark ettim. Onu dinlediğimde aramız da düzeliyor (V7).

Bu eğitimde biraz da kendimi nasıl ifade etmem gerektiğini öğrendim. Çocuklarımla iletişim kurarken daha dikkatli olmaya çalışıyorum (V2).

TARTIŞMA

Bu çalışmada ilkökul öğrencilerinin annelerine verilen sağlıklı anne tutumu geliştirmeye yönelik psikoeğitim programına yönelik anne görüşleri incelenmiştir. Bu görüşler çocukların gelişimlerinde olumlu davranış geliştirme, ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık ve bilgi artışı, çocuklarla iletişim kurmayı öğrenme ana temalarında toplanmıştır. Çocukların gelişimlerine yönelik olumlu davranış geliştirme temasında “gelişimi destekleyici/iyi davranma”, “çocuğuna saygı duyma/görüşlerini önemseme”, “olumlu bakış açısı kazanma” boyutları öne çıkmıştır. Belirtilen kazanımların öğrencilerin eğitsel ve davranışsal gelişimlerinde olumlu katkılar sağlayacağı görülmektedir. Benzer bir şekilde psikoeğitim uygulamalarının akademik başarıyı artırmak, sorunlu davranışları önlemek ve sosyal duygusal iyiliği artırmak için kullanılmasının önemi vurgulanmaktadır (Brown ve ark. 2020). Ebeveynlere yönelik yapılan psikoeğitim çalışması, çocuğa yönelik ihmal ve istismarı önleme ile ilgili bilgi farkındalığını artırdığını belirtmektedir (Ateşoğlu, 2018). Bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde Altuntaş ve Çekiç (2020)’in çalışmasında aile eğitim programının annelerin çocukları için algıladığı davranış problemlerinde önemli düzeyde azalma sağladığı, onların ebeveynlik rollerine ilişkin olumlu tutumun ve davranışların arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların gelişimsel süreçlerinin doğru bir şekilde desteklenmesinde anne babanın sağlıklı tutumlar sergilemesi önemli görülmektedir. Ebeveynlerin pek çok özelliklerinin yanında ebeveyn tutumlarının çocukların öz düzenleme becerileri üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Uykan & Akkaynak, 2019). Benzer bir şekilde annelerin çocuklarını özbakım konusunda desteklemeleri ile çocukların okula ilişkin tutumları arasındaki ilişki (Orçan Kaçan ve ark., 2019), annelerin çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki (Karakoç Demirkaya & Abalı, 2012) sağlıklı anne tutumunun önemini vurgulamaktadır.

Ebeveyn rolüne ilişkin farkındalık ve bilgi artışı temasında belirtildiği gibi katılımcılar “olumsuz davranışı fark etme”, “gelişim dönemlerine yönelik bilgi edinme”, “çocuğa sınırlar koyma” ve “kişisel farkındalık” alanlarında kazanımlar elde ettiklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin gerek akademik başarılarında gerekse kişisel ve sosyal gelişimine yönelik olumlu davranışlar geliştirmelerinde önemli görülen bu kazanımlar, aynı zamanda onların gelişim görevlerini yerine getirmede rol oynayacaktır. Bu bağlamda ailelerin alacakları destek, öğrencilerin gelişimlerine olumlu etkiler sağlayacaktır (Dishion ve ark. 2008). Klinik tedavi alan çocuk ve ergenler üzerinde yapılan çalışmalara ebeveynlerin de dahil olmasının olumlu sonuçları çalışmalarda vurgulanmaktadır (Montoya ve ark., 2020; Martinez ve ark. 2015; Nussey ve ark., 2013). Ebeveynlerin çocuklarını destekleme konusundaki sağlıklı yaklaşımları çocuklarıyla olan ilişkilerinde olumlu duygusal iklim oluşturmada yardımcı olacağı belirtilmektedir. Öğrenme bozukluğu olan çocukların ebeveynlerine uygulanan psikoeğitim çalışmasının sonuçları ise ebeveynlerde eleştiri, sıcaklık ve olumlu yorum alanlarında gelişmeler olduğunu göstermiştir (Uslu ve ark., 2006).

Çalışmanın bulgularında ifade edilen çocuklarla iletişim kurmayı öğrenme temasında “çocuğu anlamak”, “çocuğu dinlemek ve empati yapmak”, “kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme becerisi kazanmak” ve “çocukla konuşma ve iletişimin artması” boyutları belirtilmiştir. Ebeveynlerde belirtilen kazanımların gerçekleşmesi, çocuklarıyla olan ilişkilerine de yansiyacaktır. Bu çalışmanın temel amaçları olan olumlu eğitsel tutum ve davranış geliştirme alanlarının öğrencilerin davranışlarında etkili olacağı beklenebilir. Çocukların sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve özyeterliği arasındaki ilişki

bu beklentiye destekler niteliktedir (Buluş & Öztürk Samur, 2017). Benzer bir şekilde ebeveynlere yönelik eğitim programlarının çocukların davranış problemlerinde iyileşmeler sağladığına yönelik bulgular (Webster-Stratton, 2010), aileye yönelik programların çocukların gelişimlerine olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde Topcu ve Nazlı (2018)'nin çalışmasında da veli oryantasyon programının öğrencilerin okula uyum, iş birlikli katılım, kendini yönetme ve okulu sevme gibi açılardan etkili olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin gelişimleri açısından ilgili paydaşlar arasındaki iletişimin güçlendirilmesinin önemli olduğu çeşitli çalışmalarda da vurgulanmıştır (Şimşek & Tanaydın, 2002; Akbaba Altun, 2009; Aslanargun, 2007). Çalışmanın bulguları ve ilgili araştırmalar ebeveynlere yönelik psikoeğitim ve diğer eğitim uygulamalarının onların gelişimlerinde, çocuklarını destekleme ve davranışlarını yönetmelerinde, çocuklarıyla olan iletişimlerinde etkili olduğunu göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak velilere uygulanan psikoeğitim programının onlarda önemli kazanımlar sağladığı belirtilebilir. Annelerin çocuklarına yönelik sağlıklı tutumlar geliştirmesi amacıyla yapılan çalışmayla birlikte çocuklarına karşı destekleyici davranma, çocuğuna saygı duyma, çocuğunun görüşlerini önemseme ve anlayışlı olma gibi konularda anneler geliştiklerini belirtmişlerdir. Belirtilen bu kazanımlarla birlikte annelerin demokratik ve yetkin ebeveynlik tutumlarında olumlu gelişmeler olduğu söylenebilir. Bir başka kazanım alanı olan çocuklarının gelişim dönem özellikleri hakkında annelerin bilgi edinmeleri çocuklarını sosyal-duygusal ve eğitsel anlamda desteklemede sağlıklı yaklaşım sergilemelerine katkı sağlayabilir. Çocuk eğitiminde önemli bir konu olan çocuklara sınır koyma kazanımıyla birlikte annelerde çocuklarının davranış yönetimine yönelik farkındalık oluşturmuş olabilir. Gerek annelerin gerekse çocukların ilişkilerinde önemli bir konu olan iletişim konusunda da kazanımlar anneler tarafından belirtilmiştir. Özellikle çocukları anlamaya, dinlemeye, onlara empati yapmaya ve kendini pedagojik bir şekilde ifade etmeye yönelik olumlu gelişmeler bir taraftan çocuğu desteklemede önemli görülürken, diğer taraftan anne ile çocuğun ilişkisini geliştirici rolü olacağı vurgulanabilir. Annelerin belirttiği bu gelişimlerin çocuklarına olan tutumlarda onları daha iyi anlayacakları ve destekleyecekleri sonucuna ulaşılabilir.

Çalışmanın sınırlılıkları şu şekilde belirtilebilir: Çalışma grubu Altındağ Nihat Başakar İlkokulundaki katılımcılar ile sınırlıdır. Çalışmanın bulgularının bu okulun özelliklerine sahip veliler için geçerli olabileceği unutulmamalıdır.

Uygulayıcıya yönelik olarak şu öneriler belirtilebilir. Çalışmada çocuk yetiştirmede sağlıklı tutum geliştirmeye yönelik anneler uygulanan psikoeğitimle birlikte, onların çocuk gelişimine yönelik olumlu davranış geliştirdikleri, ebeveyn rolüne ilişkin bilgi ve farkındalık artışı olduğu ve iletişim becerilerinin geliştiği görülmüştür. Velilerin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda farklı alanlarda da psikoeğitim çalışmalarının yapılması önerilebilir. Özellikle bu çalışmada olduğu gibi 8 haftalık ve yaşantıya yönelik içeriklerle hazırlanan psikoeğitim çalışmalarının hedef kitlede olumlu kazanımlar sağlayacağı belirtilebilir.

Araştırmacıya yönelik olarak bu araştırmada sadece nitel yöntem kullanılmış olup sonraki çalışmalarda nicel veriler ile desteklenmesi önerilmektedir. Bu çalışmada velilerin ihtiyaçları göz önüne alınarak sağlıklı anne tutumu geliştirmeye yönelik bir psikoeğitim uygulanmıştır. Diğer

çalışmalarda farklı değişkenlere yönelik psikoeğitim programlarının etkilerinin ortaya çıkarılması alandaki bilgileri derinleştirecektir.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- 1- Araştırmacıların katkı oranı eşittir.
- 2- Makalenin bir kısmı Ankara Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde (20 Haziran 2023) sözlü olarak sunulmuştur.
- 3- Makale için Gazi Üniversitesi Etik Komisyonundan 13.12.2022 tarih ve 546237 sayılı etik komisyon izni alınmıştır.
- 4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Akbaba Altun, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin akademik başarısızlıklarına ilişkin veli, öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(2), 567-586. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ilkonline/issue/8598/107037>
- Altuntaş, Ç. & Çekiç, A. (2020). Aile eğitim programının annelerin ebeveynlik davranışlarına ve çocuklarında gözlenen davranış problemlerine etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 3867-3898. <https://doi.org/10.26466/opus.704706>
- Aslanargun, E. (2007). Okul aile iş birliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 119-135. <https://dergipark.org.tr/en/pub/manassosyal/issue/49947/640068>
-

- Ateşoğlu, N. (2018). *İlkokul çocuklarına yönelik ihmal ve istismarı önleme: Bir ana baba eğitim programının değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atıcı, M. (2006). İlköğretim öğrencilerinin davranış problemleriyle baş etme konusunda öğretmen-psikolojik danışman işbirliğine ilişkin görüşlerin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 55-68.
- Atıcı, M. & Çekici, F. (2009). Ortaöğretimdeki öğretmen ve öğrencilerin istenmeyen davranışlarla baş etme konusundaki görüşlerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 60(60), 495-522. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10337/126666>
- Aydın, B. (2004). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. 4. Basım. Nobel.
- Bacanlı, H. (2004). *Eğitim psikolojisi*. 15. Baskı. Pegem.
- Baltaş, A. (1996). *Üstün başarı*. 12. Basım. Remzi Kitabevi.
- Brown, D. & Trusty, J. (2005). School counselors, comprehensive school counseling programs, and academic achievement: Are school counselors promising more than they can deliver? *Professional School Counseling*, 9(1), 1-8. <https://doi.org/10.1177/2156759X0500900105>
- Brown, J., Russel, S., Hattouni, E. & Kincaid, A. (2020). *Psychoeducation*. Oxford Research Encyclopedia of Education.
- Brown, N.W. (2004). *Psychoeducational groups process and practice*. Brunner Routledge.
- Buluş, M. & Öztürk Samur, A. (2017). Beş-altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 105-119.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem.
- Can, E. & Nikolayidis, U. (2021). Okul Rehberlik Hizmetleri: Bir Durum Çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 647-665. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.810831>
- Cavanagh, S. E. & Huston, A. C. (2006). Family instability and children's early problem behavior. *Social Forces*, 85(1), 551-581. <https://doi.org/10.1353/sof.2006.0120>
- Çekiç, A., Buğa, A., Kul, A. & Şap, G. (2019). Akılcı duygusal davranışçı terapiye dayalı psiko-eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 103-113. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-538307>
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 1(1), 1-4.
- Çöp, E., Gül, Ş., Çakır, O. & Eker, C. (2023). Okul rehberlik hizmetlerine yönelik öğretmen görüşleri. *Ulusal Eğitim dergisi*, 3(5), 774-793.
- Dahir, C. A. (2011). Supporting a nation of learners: The role of school counseling in educational reform. *Journal of Counseling & Development*, 344-353. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00320.x>

- Dahir, C. A., Burnham, J. J. & Stone, C. (2018). Listen to the voices: School counselors and comprehensive school counseling. *Professional School Counseling, 15*, 182-192. <https://doi.org/10.1177/2156759X0901200304>
- Dahl, G. B. & Lochner, L. (2005). The impact of family income on child achievement. *National Bureau of Economic Research, 11279*.
- Dishion, T. J., Shaw, D., Connel, A., Gardner, F., Weaver, C. & Wilson, M. (2008). The family check-up with high-risk indigent families: Preventing problem behavior by increasing parents' positive behavior support in early childhood. *Child Development, 79*(5), 1395-1414. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01195.x>
- Ekici, B. & Demir, M. K. (2018). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin dört işlem problemlerini çözerken yaptıkları matematiksel hatalar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 14*(1), 61-80. <https://doi.org/10.17244/eku.338880>
- Erikson, E. H. (2018). *İnsanın 8 evresi* (Çev. G. Akkaya). Okuyan Us Yayın.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. 7. Baskı. İmge Kitabevi.
- Güçray, S. S., Çekici, F. & Çolakkadioğlu, O. (2009). Psiko-eğitim gruplarının yapılandırılması ve genel ilkeleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(10), 134-153. <https://doi.org/10.17860/efd.54912>
- Hatunoğlu, A. & Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 14*(1), 333-338. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/49106/626683>
- Işıkgöz, M. (2017). Okul Yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi (Kayseri İli Örneği). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 7*(2/1), 1-10. <https://dergipark.org.tr/en/pub/buyasambid/issue/33194/337053>
- Kalaycı, N. (2005). İlköğretim okulu öğrencileri okullarda hangi durumları problem olarak algılamaktadır? *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 42*(42), 167-193.
- Kanak, M., Ersoy, M. & Yerliyurt, N. S. (2018). Okul öncesinde rehberlik hizmetlerinin gerekliliğinin rehber öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi, 76*, 187-208. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71466/1149877>
- Kaplan, E. & Şentürk, Ş. (2022). Uzaktan eğitim sürecindeki okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarının öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6*(13), 436-460. <https://doi.org/10.57135/jier.1169210>
- Karakoç Demirkaya, S. & Abalı, O. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 13*, 67-74.
- Karataş, İ. & Polat, M. (2013). Okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine bakış açıları üzerine okul rehber öğretmenlerinin görüşleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1), 105-123.
- Kılıççı, Y. (2006). *Okulda ruh sağlığı*. 5. Baskı. Anı.
-

- Korkut, F. (2007). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Anı.
- Kuzgun, Y. (1988). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. ÖSYM Eğitim Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2008). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. 9. Baskı. Nobel.
- Martinez, J. I., Lau, A. S., Chorpita, B. F., & Weisz, J. R. (2015). Psychoeducation as a mediator of treatment approach on parent engagement in child psychotherapy for disruptive behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 46(4), 573–587. <https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1038826>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Sage.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. İmge Kitabevi.
- Montoya, A., Colom, F. & Ferrin, M. (2020). Is psychoeducation for parents and teachers of children and adolescents with ADHD efficacious? A systematic literature review. *European Psychiatry*, 26(3), 166-175.
- Nussey, C., Pistrang, N., & Murphy, T. (2013). How does psychoeducation help? A review of the effects of providing information about Tourette syndrome and attention-deficit/hyperactivity disorder. *Child: Care, Health and Development*, 39(5), 617-627.
- Orçan Kaçan, M., Ata, S., Kimzan, İ. & Karayol, S. (2019). Bazı değişkenlere göre annelerin çocuklarının öz bakım becerilerini destekleme uygulamaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 428-446.
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 6(22), 9-18.
- Sadık, F. & Aslan, S. (2015). İlkokul sınıf öğretmenlerinin disiplin problemleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 115-138. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7585>
- Sarı Bulut, S. (2024). PDR lisans öğrencilerinin üniversite öncesi eğitim kademelerindeki (ilkokul, ortaokul ve lise) PDR hizmetlerini değerlendirmeleri: Kritik olaylar tekniği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 17(101), 1-14. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.78219>
- Seifer, R. L. (1998). Training in the use of guidance and counseling strategies in the classroom and it's impact on elementary school teachers. *Dissertation Abstracts International*, 58(8), p.3026-A.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. 20. Baskı. Pegem.
- Sharan, B. M. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulamalar için bir rehber* (Çev. S. Turan). Nobel.
- Şimşek, H. & Tanaydın, D. (2002). İlköğretimde veli katılımı: Öğretmen-veli-psikolojik danışman üçgeni. *İlköğretim Online*, 1(1), 12-16.
- Tan, H. (1986). *Psikolojik yardım ilişkileri: Danışma ve psikoloji*. Milli Eğitim Basımevi.
- Topcu, E. & Nazlı, S. (2018). Veli oryantasyon programının okul öncesi öğrencilerinin okula uyumuna etkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 1-20.

- Tuzgöl Dost, M. (2020). Okul psikolojik danışmanlarına göre ilkokullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin durumu ve sorunları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1673-1690. <https://doi.org/10.17755/esosder.715029>
- Uslu, R., Erden, G. & Kapci, E. G. (2006). Psycho education on expressed emotion by parents of children with learning disorders. *Psychological Reports*, 98(2), 291-306. <https://doi.org/10.2466/pr0.98.2>.
- Ustam, F., Çamlıca, A., Devecioğlu Gözügüzel, Ö. & Özakdenizli, Ö. (2022). İlkokullarda rehber öğretmen eksikliğine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 11(1), 58-66.
- Uykan, E. & Akkaynak, M. (2019). Ebeveyn tutumları ile çocukların öz düzenlemeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(3), 1620-1644.
- Webster-Stratton, C. (2010). Long-term follow-up of families with young conduct problem children: From preschool to grade school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(2), 144-149. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1902_6
- Yavuzer, H. (2019). *Ana-baba ve çocuk*. Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. 21. Basım. Nobel.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.